

Archeologienota met beperkte samenstelling: Antwerp
Dry Docks, Industrieweg 11, 2030 Antwerpen (prov.
Antwerpen)

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
Borgerhout, mei 2019

Colofon

Titel

Archeologienota:
Antwerp Dry Docks, Industrieweg 11
2030 Antwerpen (prov. Antwerpen).

Auteur

Robby Vervoort

Kaarten

Robby Vervoort

Opdrachtgever

SBE NV

Projectcode

2019C219

Plaats en datum van uitgave

Borgerhout, mei 2019

Reeks en nummer

RVFSA-Rapport, 64

Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens	4
1. Inleiding	7
2. Methodiek van het onderzoek	7
3. Archeologische voorkennis.....	8
4. Beschrijving van de geplande werkzaamheden	8
4.1. Huidige toestand	8
4.2. Toekomstige situatie	10
5. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied	14
6. Bibliografie.....	15
6.1. Online bronnen.....	15
6.2. Literatuur	15
7. Lijst figuren en bijlagen	16
7.1. Lijst figuren	16
7.2. Lijst bijlagen.....	16

1. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site

Antwerp Dry Docks

Ligging

Antwerpen, 2030 Antwerpen,
Industrieweg 11

Kadastrale gegevens

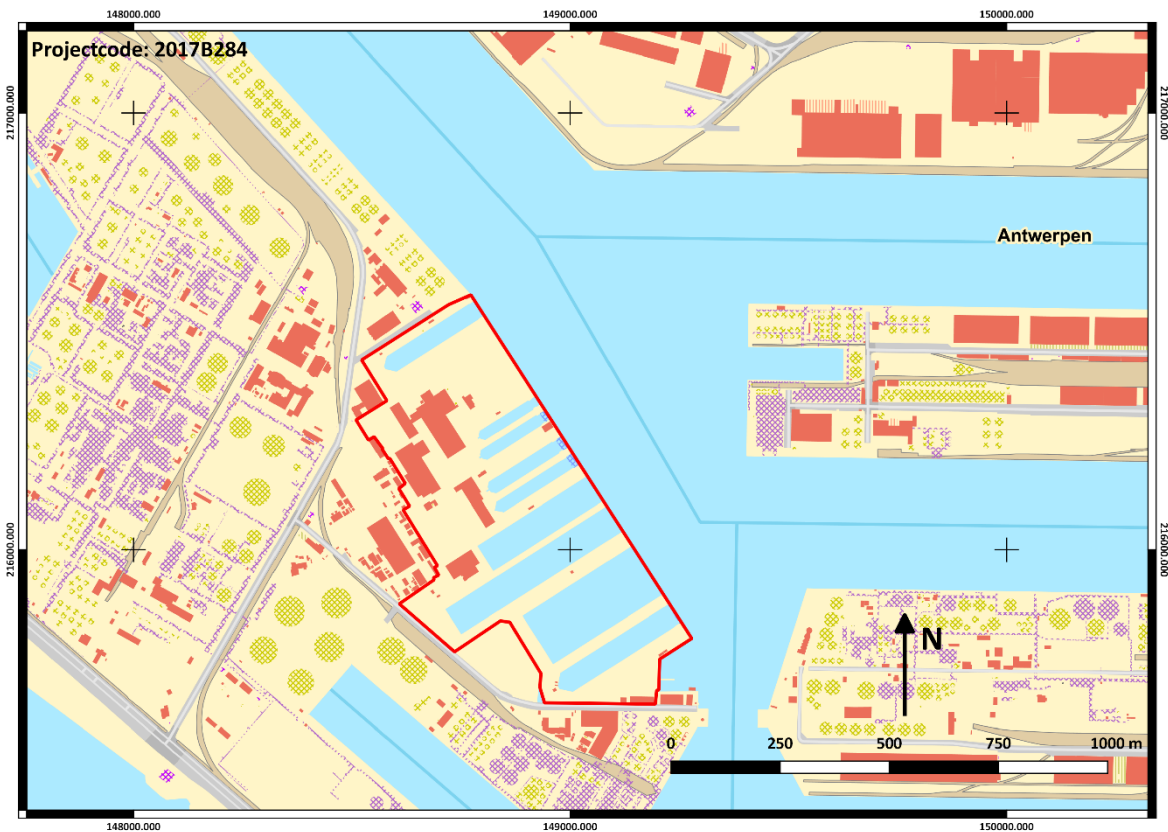
Antwerpen: 14^{de} Afdeling

Antwerpen: Sectie A

Perceelnummers: 305y2

Bounding Box

X	Y
148772.1	216584.7
148522.9	216434.6
148580.8	216341.3
148510.1	216298.2
148698.5	215939.1
148608.2	215877.3
148736.8	215766.4
148848.6	215834.1
148943.8	215645.7
149195.9	215645.7
149281.3	215794.9



Figuur 1:Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied¹

Onderzoek

Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek

Projectcode

2019C219

Opdrachtgever

SBE NV

Uitvoerder

Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Research & Consultancy.

Erkend archeoloog

Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126

Nummer wettelijk depot

Niet van toepassing

Termijn

17 maart - 1 mei

¹ www.geo.onroenderfgoed.be

Geplande ingreep

Sloop havenkraan, sloop kraanbalken en -rails, bouwen nieuwe kaaimuur thv K403A, aanleggen verhardingen.

Geldende wetgeving en voorwaarden

Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 3000m² of meer en de ingreep in de bodem bedraagt minimaal 5000 m², zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en is gelegen buiten een zone waarop lagere oppervlaktecriteria van toepassing zijn.

Randvoorwaarden

/

Doelstelling

Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

Vraagstelling

- Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied (**onderzoeksvraag 1**)?
- Wat is de impact van de geplande werken (**onderzoeksvraag 2**)?

Thesaurus

Archeologienota met beperkte samenstelling, bureauonderzoek

1. Inleiding

Het projectgebied ligt midden in het havengebied van de stad Antwerpen, aan de Industrieweg 11. Het gaat om een zone waarin zes droogdokken en drie natdokken liggen, die allemaal aansluiten op het Hansadok en op kortere afstand op het Leopoldsdok, het Vierde Havendok en het Vijfde Havendok. Verder bevinden zich in het projectgebied verschillende gebouwen, zoals kantoorruimten, en is het terrein grotendeels verhard.

De zes droogdokken en een pomphuis zijn opgenomen als vastgesteld bouwkundig erfgoedrelict (ID 10759).

Doel van dit bureauonderzoek is het verkrijgen van een bekrachtigde archeologienota met beperkte samenstelling gezien de aard van de geplande bodemingrepen en de locatie van het projectgebied in de haven van Antwerpen op de rechteroever van de Schelde. Een zone die gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van een dik pakket opgespoten aarde die het eventueel aanwezige bodemarchief afdekt. In deze archeologienota zullen de geplande bodemingrepen tegenover de dikte van de aanwezige pakketten opgespoten grond worden geplaatst. Op basis van deze oefening wordt de impact van de geplande werken op het al dan niet aanwezige bodemarchief bepaald en wordt vervolgens een Programma van Maatregelen opgesteld.

2. Methodiek van het onderzoek

Bij aanvang van het bureauonderzoek was reeds gekend dat de geplande werkzaamheden zich grotendeels bevonden in zones die opgenomen zijn op de GGA-kaart. Bovendien situeert het projectgebied zich in een zone van de Antwerpse Haven gekenmerkt door een dik pakket opgespoten aarde. Eventuele geplande werken zouden dan ook een beperkte of helemaal geen impact hebben op eventueel binnen het projectgebied aanwezig waardevol archeologisch erfgoed. Daarom werd besloten een archeologienota met beperkte samenstelling op te stellen. Hierin zullen de geplande werkzaamheden worden besproken en zal worden aangetoond dat het eventueel aanwezige archeologische niveau wordt afgedekt en beschermd door een dik pakket opgespoten aarde. Tevens wordt aangetoond dat een groot deel van de werken zich situeren in zones opgenomen op de GGA-kaart.

Gegevens omtrent de dikte van de aanwezige pakketten opgespoten aarde kon worden afgeleid van het opgestelde opspuitingsmodel van de Universiteit van Antwerpen. Alhoewel het model niet 100% nauwkeurig is, kon het in het kader van deze nota wel worden gebruikt om een inschatting te maken van het niveau van het eventueel aanwezige archeologische niveau.

Tevens werden de geplande werkzaamheden en de bijgaande verstoringen in kaart gebracht op basis van de plannen en schetsen die de opdrachtgever ter beschikking heeft gesteld.

Op basis van alle beschikbare gegevens is tenslotte een conclusie getrokken omtrent de impactbepaling van de geplande werken op een al dan niet aanwezig archeologisch niveau.

3. Archeologische voorkennis

Voor het projectgebied werden reeds eerder drie archeologienota's geschreven en bekrachtigd. Het betreft de archeologienota's met projectcode 2016H130 en ID 366, 2017B284 en ID 2234, en 2018F158 met ID9350. In geen van de nota's werden vervolgonderzoeken geadviseerd door de aard van de geplande werken en de dikte van de aanwezige pakketten opgespoten aarde.

4. Beschrijving van de geplande werkzaamheden

4.1. Huidige toestand

Heden bevinden zich binnen het projectgebied de oude droogdokken (Antwerp Dry Docks). De zes droogdokken en het pomphuis zijn als bouwkundig erfgoed/bouwkundig relict aangeduid (ID 10759).² Het gaat om zes droogdokken van Mercantile Marine Engineering & Graving Docks die aangelegd zijn in 1929-30 (dokken 1-2), 1951 (dok 3), 1954 (dok 4), 1959 (dok 5) en 1973 (dok 6). De eerste vier dokken hebben klassieke puntdeuren, de overige hebben op de dokbodem neerklappende deuren. Ten zuiden van droogdok 1 staat het oudste pomphuis.³

De eigenlijke dokken werden bovendien opgenomen in de inventaris van gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.

Ook in het plangebied staat het oorlogsmonument Mercantile Marine Engineering (ID 213788).⁴ Dit monument werd in 1947 opgericht ter ere van de sloopwerkers van het toenmalige scheepswerfbedrijf Mercantile Marine Engineering, die tijdens de Tweede Wereldoorlog waren omgekomen wegens hun activiteiten in het verzet. Het monument staat tegen een muur van een bedrijfsgebouw en bestaat uit een hardstenen basis van 8 m lang en 1,5 m breed, waarop een opstaande plaat met de namen van de overledenen en centraal een bronzen beeld van een sloopwerker is afgebeeld.

² <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/10759> (geraadpleegd op 3 september 2016).

³ Kennes et. al. 1992.

⁴ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/213788> (geraadpleegd op 3 september 2016).

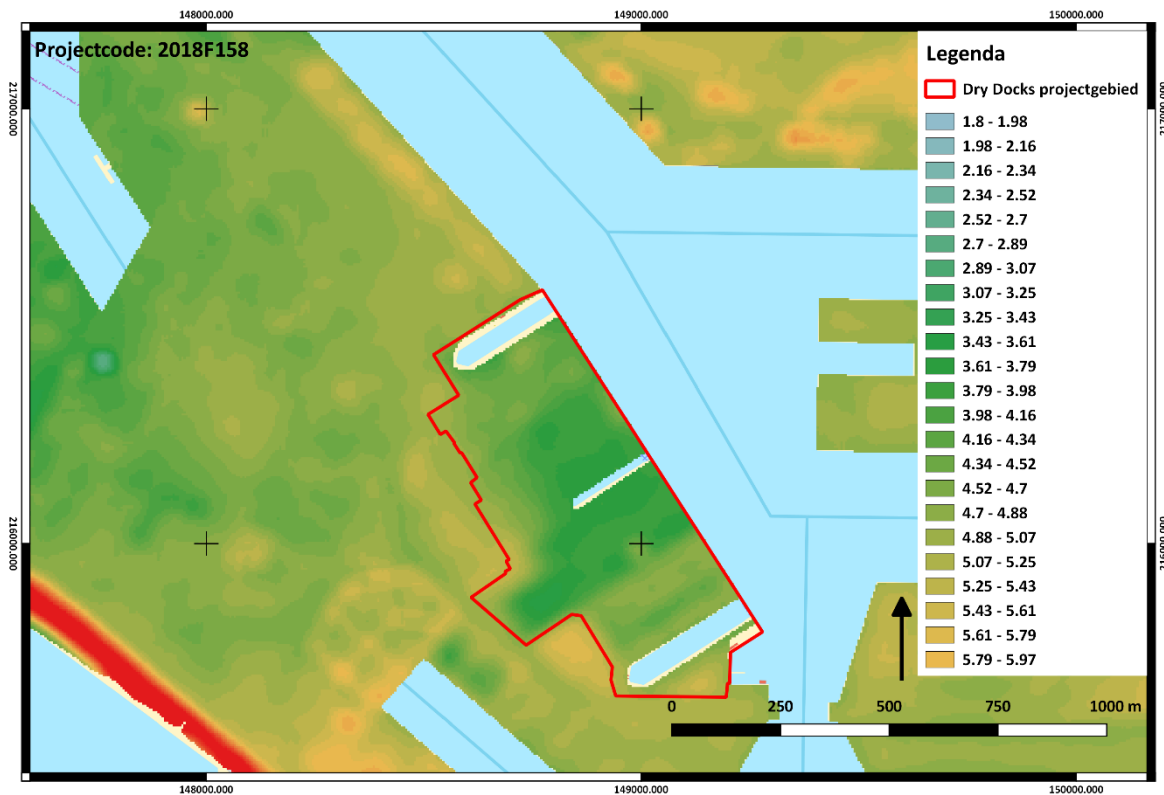


Figuur 2: Projectgebied op luchtfoto 2017

Het projectgebied is gelegen op de rechteroever van de Schelde te midden van de industriële havenzone. Ten oosten van het projectgebied bevindt zich het Hansadok, het Vijfde havendok en het Leopolddok, ten zuiden bevindt zich het Industriedok, ten noordwesten bevindt zich het Marschalldok en wat verder ten noorden, het Zesde havendok. Deze dokken werden sinds het einde van de 19^{de} en in het midden van de 20^{ste} eeuw gerealiseerd. Het slib afkomstig van het graven van de dokken werd gebruikt om het hele gebied te bedekken en op te hogen. Verschillende polderdorpen, zoals Oorderen en Wilmarsdonk, beide ten noordoosten van het projectgebied gelegen, werden hierbij gesloopt en begraven samen met hun alluviale vruchtbare polders die door dijken van de getijdeninvloeden van de Schelde werden gevrijwaard.

Teneinde een inzicht te verkrijgen op de dikte van de opgespoten pakketten aarde aanwezig in het Antwerpse havengebied werd door de Universiteit van Antwerpen een opspuitingsmodel gegenereerd op basis van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen en gegevens afkomstig van oude topografische kaarten. Het opspuitingsmodel is niet perfect maar geeft een goed globaal beeld van de dikte van de pakketten in de verschillende zones van de haven. Zones waar de pakketten minder dik zijn vertegenwoordigen plaatsen die reeds in het verleden hoger gelegen waren dan de plaatsen met een dikker pakket opgespoten aarde. Hieruit blijkt dat ter hoogte van het projectgebied de dikte van het

opgespoten pakket schommelt tussen plusminus 3,50 meter en 5 meter. De huidige hoogte van het projectgebied bevindt zich tussen tussen 4,50 en 6,90 meter + TAW.



Figuur 3: Projectgebied ten opzichte van het opspuitingsmodel van de Universiteit van Antwerpen (Bron: Port of Antwerp)

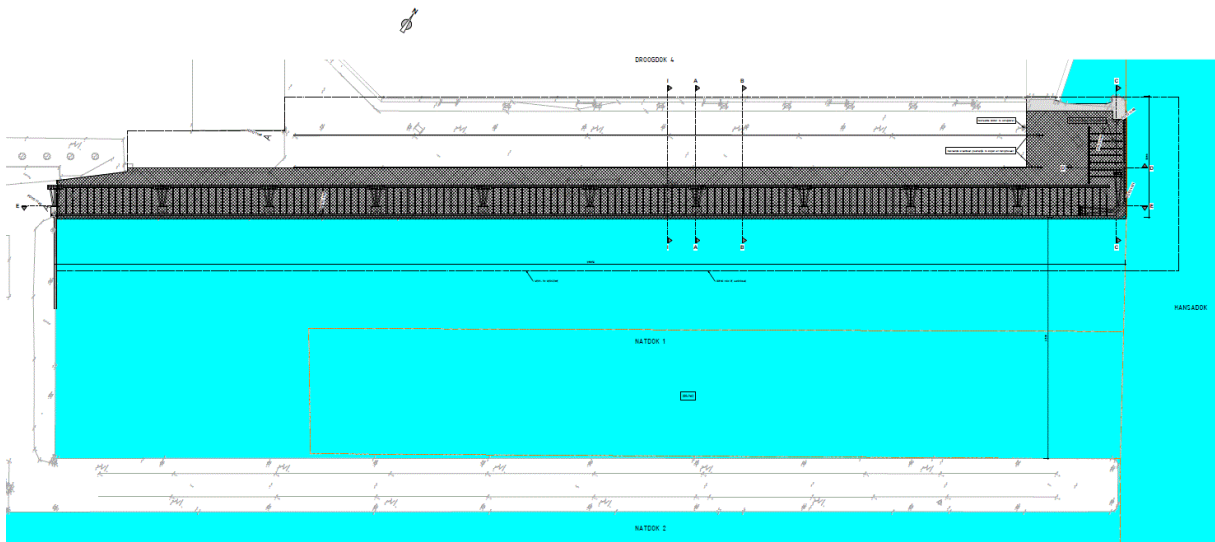
4.2. Toekomstige situatie

De vergunningsaanvraag heeft betrekking op verschillende geplande werkzaamheden die samenhangen met de sloop van de bestaande en de bouw van een nieuwe kaai muur ter hoogte van natdok 1. De werken worden hieronder kort besproken. Hierbij zal aangetoond worden dat de werken geen impact zullen hebben op het al dan niet aanwezige archeologische erfgoed door de bestaande toestand te vergelijken met de nieuwe toestand.

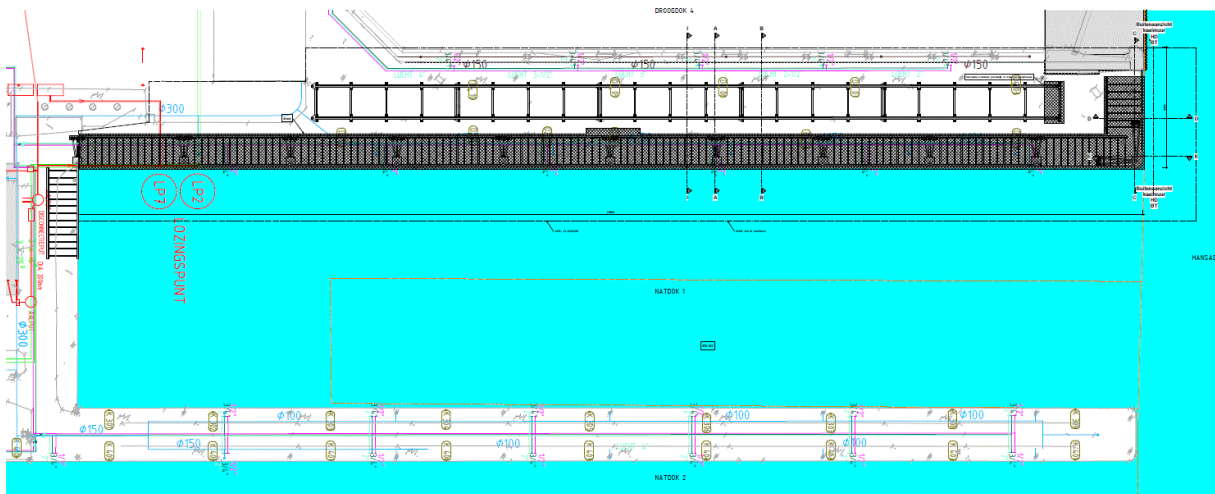


Figuur 4: Aanduiding werfzone in blauw binnen projectgebied in rood

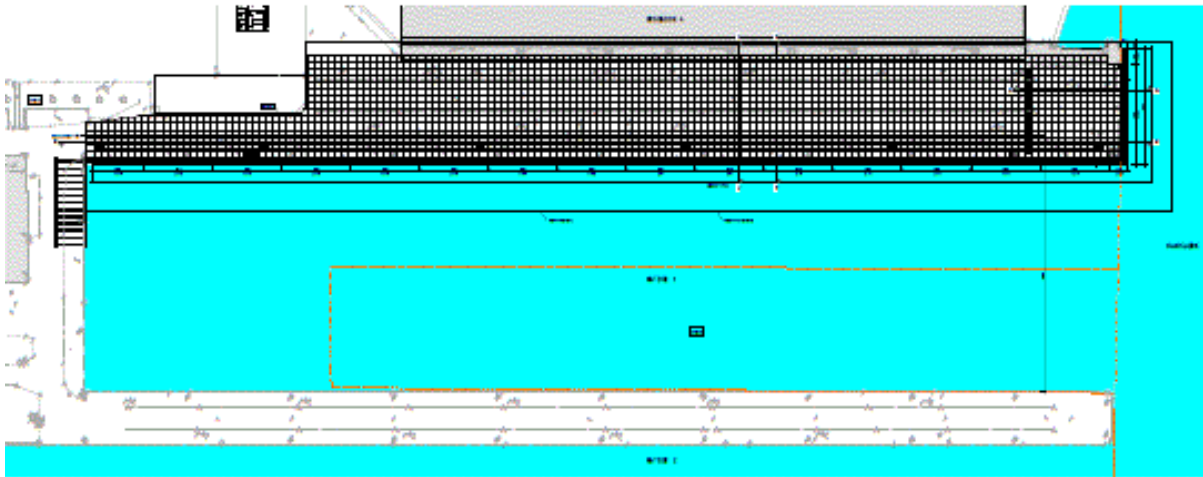
- Sloop van bestaande kaaimuur met ankerconstructie, verhardingen, bolders, kraanbaan
- Bouw van een nieuwe kaaimuur K403A met grondankers, aanleg nieuwe verhardingen, constructie bolders, herstel kraanbaan



Figuur 5: Kaaimuur: grondplan bestaande toestand bovengronds



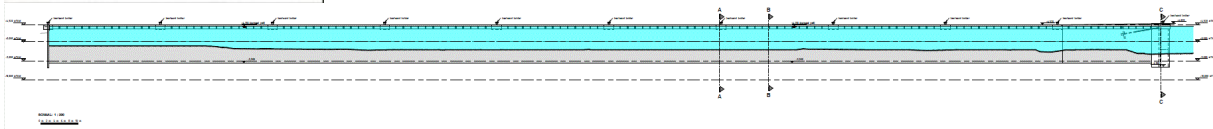
Figuur 6: Kaaimuur: grondplan bestaande toestand ondergronds



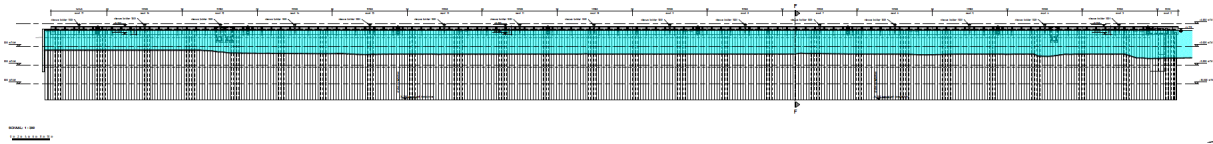
Figuur 7: Kaaimuur: grondplan nieuwe toestand bovengronds

De bestaande kaaimuur wordt gesloopt en er wordt een nieuwe kaaimuur gerealiseerd. Hierbij worden werken uitgevoerd die zich grotendeels situeren in de zone die opgenomen is op de GGA-kaart, namelijk ter hoogte van het Hansadok en natdok 1. De aanwezige ondergrondse ankers van de bestaande kaaimuur worden volledig gesloopt. De sloop beperkt zich in diepte en reikt enkel tot 3,50 meter aan de zijde van het Hansadok in het noordoosten van de werfzone (fig. 10).

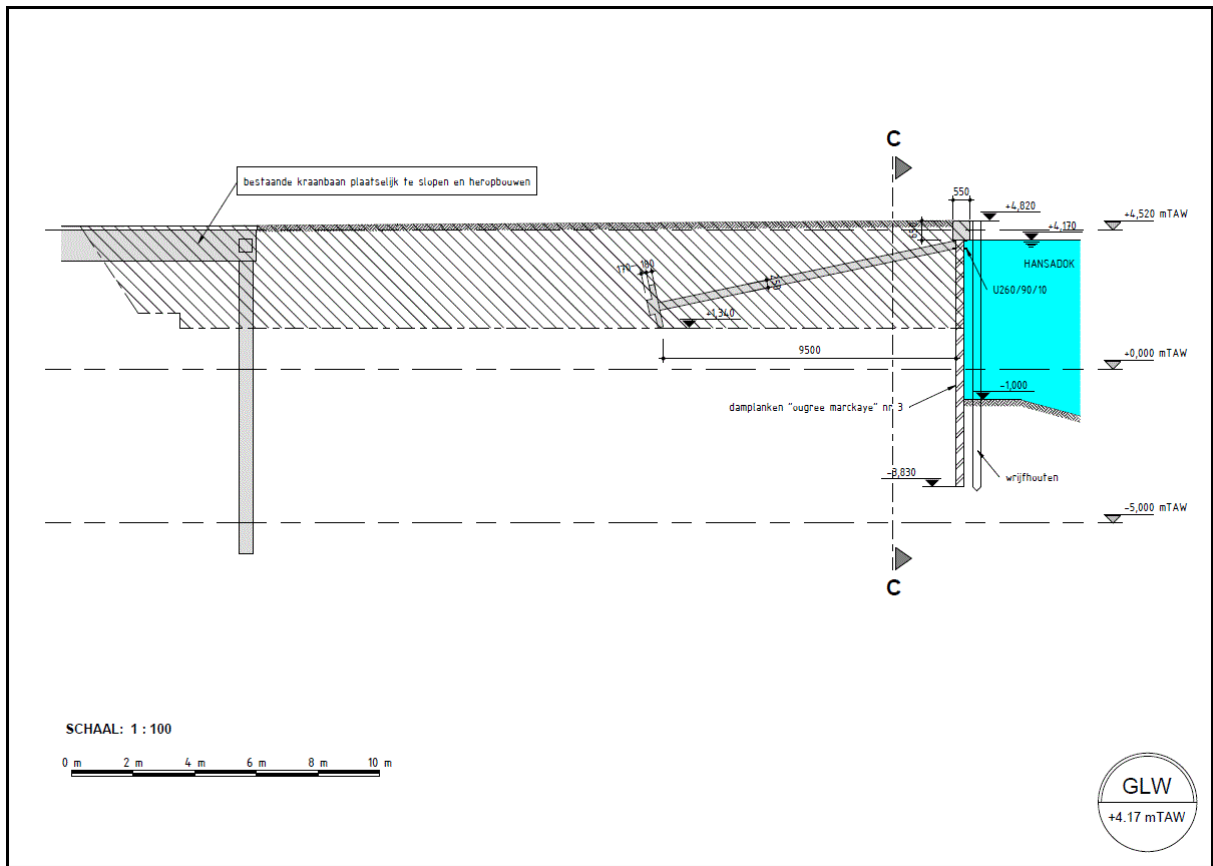
De stalen damplanken van de nieuwe kaaimuur worden verankerd door middel van ingeboorde grondankers (zijde natdok 1) en staafankers (zijde Hansadok) in de niet binnen de GGA-kaart opgenomen zone. De impact op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed is beperkt tot de boorplaatsen van de ankers (elke 2,5 meter) en enkel vanaf een diepte van minimaal 3,50 meter onder het bestaande maaiveld.



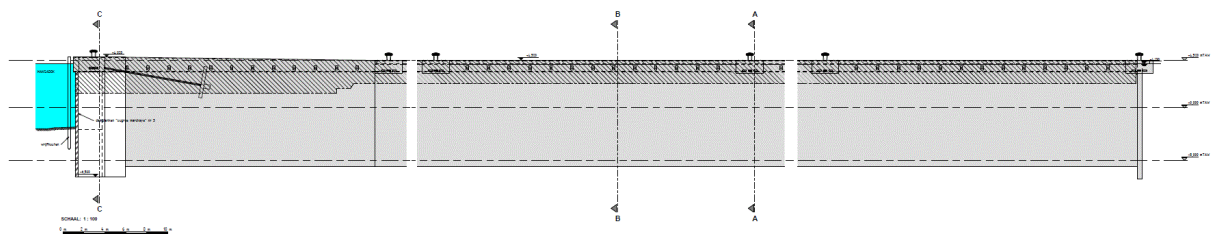
Figuur 8: Zijaanzicht kaaimuur: bestaande toestand



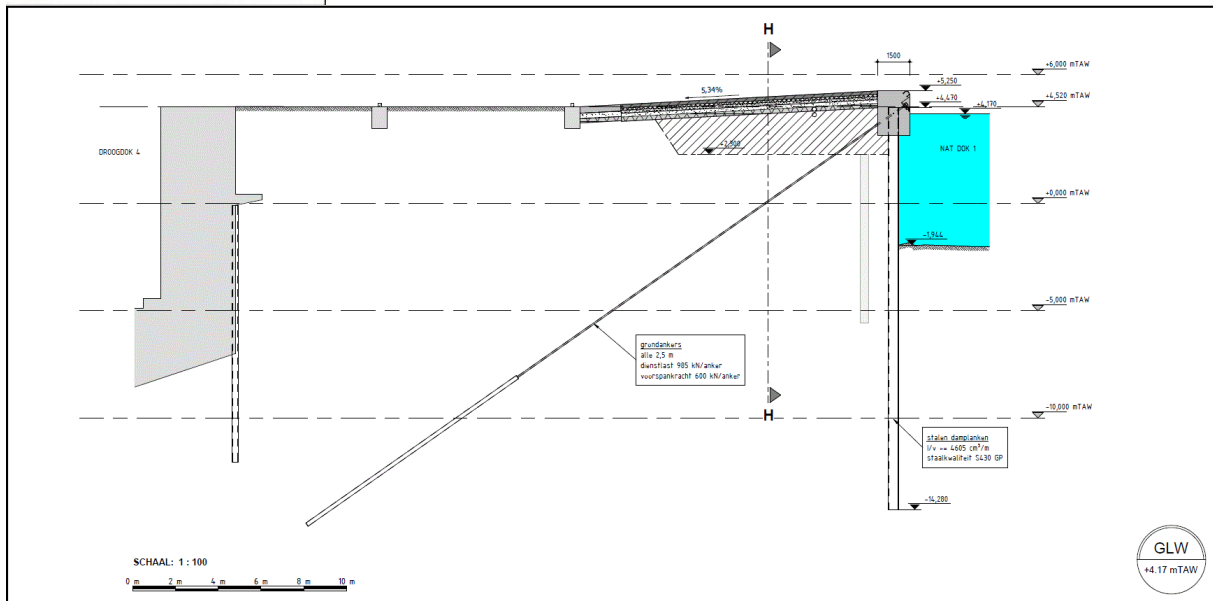
Figuur 9: Zijaanzicht kaaimuur: nieuwe toestand



Figuur 10: Snede bestaande toestand met aanduiding te slopen zone

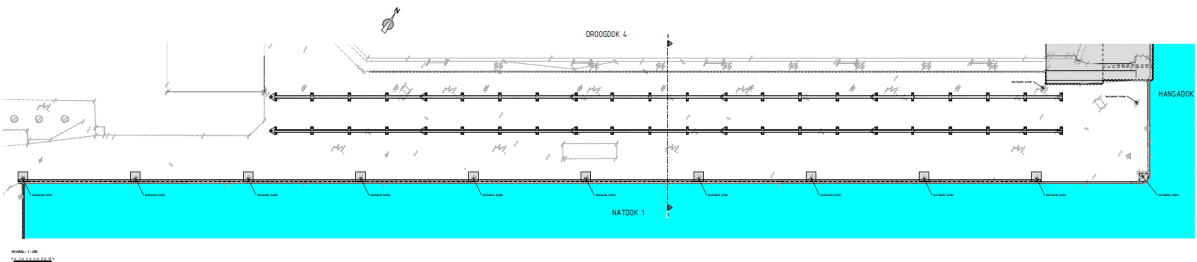


Figuur 11: Bestaande toestand: langsede met aanduiding sloopdiepte

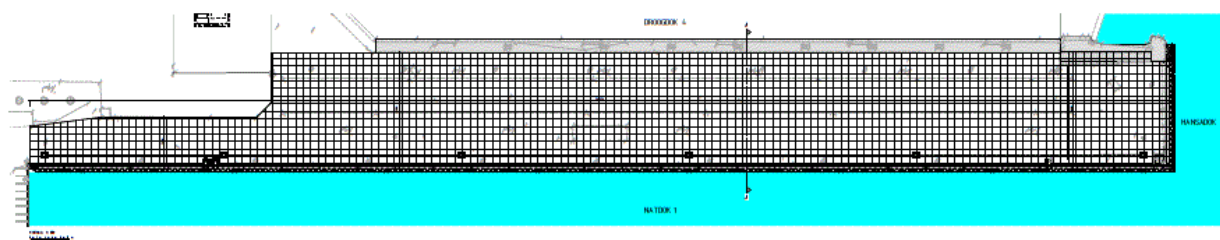


Figuur 12: Snede nieuwe toestand

Tevens worden nieuwe verhardingen en wegenis voorzien tussen natdok 1 en droogdok 4. Gezien deze werken nergens dieper dan 3,50 meter onder het bestaande maaiveld zullen reiken, wordt het eventueel aanwezige archeologische erfgoed niet bedreigd.



Figuur 13: Verhardingen: bestaande toestand



Figuur 14: Verhardingen: nieuwe toestand

5. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied

Uit bovenstaand overzicht mag blijken dat het plangebied al vanaf het begin van de 20^e eeuw aan grootschalige veranderingen is blootgesteld. Met de aanleg van het havengebied is het oorspronkelijke landschap zo goed als volledig op de schop gegaan. In de periode daarna zijn er telkens kleine en grotere wijzigingen aan de bebouwing aangebracht, waarbij gebouwen gesloopt zijn en ter plekke nieuwe gebouwen of verhardingen zijn aangelegd. Uit de bodemkaart blijkt bovendien dat het

overgrote deel van het terrein bebouwd dan wel opgehoogd is.

Het uitgevoerde bureauonderzoek kon het eventuele kennispotentieel van het gebied niet achterhalen, maar dit was niet nodig voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Hieruit is immers gebleken dat de impact van de geplande werkzaamheden beperkt is tot de zones van de te realiseren ankers en dit vanaf een diepte van minimaal 3,50 meter onder het bestaande maaiveld. Een groot deel van de geplande werkzaamheden situeert zich bovendien in de zone die werd opgenomen op de GGA-kaart.

6. Bibliografie

6.1. Online bronnen

- <https://www.dov.vlaanderen.be/>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>
- <https://cai.onroenderfgoed.be>
- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/>
- <http://www.geopunt.be/>
- Agentschap Onroerend Erfgoed, 2016: Zes droogdokken aan Hanzadok met pomphuis. Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/10759> (geraadpleegd op 3 september 2016).

6.2. Literatuur

- Van Ranst & Sys 2000, *Eenvoudige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20.000)*, Gent.

7. Lijst figuren en bijlagen

7.1. Lijst figuren

Project code	Nr	Type	Onderwerp	Aanmaakschaal origineel	Aanmaakdatum origineel	Versie
2019C219	1	Kadasterplan	Projectgebied ten opzichte van GRB-bestand	1/10000	2019	digitaal
2019C219	2	Orthofoto	Projectgebied op luchtfoto 2015	nvt	2017	Digitaal
2019C219	3	Hoogteplan	Projectgebied ten opzichte van het opspuitingsmodel Universiteit Antwerpen (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	nvt	2017	Digitaal
2019C219	4	Inplantingsplan	Aanduiding werfzone op GRB-bestand	nvt	2019	Digitaal
2019C219	5	Inplantingsplan	Kaaimuur grondplan bestaande toestand bovengronds (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/200	2019	Digitaal/PDF
2019C219	6	Inplantingsplan	Kaaimuur grondplan bestaande toestand ondergronds (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/200	2019	Digitaal/PDF
2019C219	7	Ontwerpplan	Kaaimuur grondplan nieuwe toestand bovengronds (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/200	2019	Digitaal/PDF
2019C219	8	Inplantingsplan	Zijaanzicht langsede bestaande toestand (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/200	2019	Digitaal/PDF
2019C219	9	Ontwerpplan	Zijaanzicht langsede nieuwe toestand (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/200	2019	Digitaal/PDF
2019C219	10	Inplantingsplan	Sede bestaande toestand met sloop (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/100	2019	Digitaal/PDF
2019C219	11	Inplantingsplan	Sede bestaande toestand langsede met sloop (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/200	2019	Digitaal/PDF
2019C219	12	Ontwerpplan	Sede nieuwe toestand met ankers (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/100	2019	Digitaal/PDF
2019C219	13	Inplantingsplan	Verhardingen bestaande toestand (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/200	2019	Digitaal/PDF
2019C219	14	Ontwerpplan	Verhardingen nieuwe toestand (Bron Havenbedrijf Antwerpen)	1/200	2019	Digitaal/PDF

7.2. Lijst bijlagen

Projectcode	Nummer Bijlage	Onderwerp	Figuurnummer	Pagina
2019C219	Bijlage 1	Kaaimuur bestaande toestand bovengronds	5	11
2019C219	Bijlage 2	Kaaimuur bestaande toestand ondergronds	6	12
2019C219	Bijlage 3	Kaaimuur nieuwe toestand bovengronds	7	12
2019C219	Bijlage 4	Kaaimuur zijaanzicht langsede bestaand	8	13
2019C219	Bijlage 5	Kaaimuur zijaanzicht nieuwe toestand	9	13
2019C219	Bijlage 6	Zijaanzicht bestaand met aanduiding sloop	11	13
2019C219	Bijlage 7	Bestaande verhardingen	13	14
2019C219	Bijlage 8	Nieuwe verhardingen	14	14
2019C219	Bijlage 9	Programma van Maatregelen	Apart volume	/
019C219	Bijlage 10	Privacy-fiche	/	/